

Félagslegur auður Fjallabyggðar

Kolbeinn H. Stefánsson
Sveinn Arnarsson

Inngangur

Þétt félagsleg tengsl, gagnkvæmur stuðningur, samheldni og traust eru mikilvæg auðlind sem virkja má í þágu einstaklinga og samfélagsins í heild. Innan félagsfræðinnar er talað um slík jákvæð félagsleg tengsl sem félagslegan auð til aðgreiningar frá auði peninga og mannlegum auði sem felst í menntun og hæfni einstaklinganna (Bourdieu, 1980; Coleman, 1988; Putnam, 1995).

Í þessum kafla skoðum við þann félagslega auð sem samfélögin á norðanverðum Tröllskaga búa yfir og metum hugsanleg áhrif hans á sameiningarferli Ólafsfjarðar og Siglufjarðar í sveitarfélagið Fjallabyggð. Héðinsfjarðargöngin munu að líkindum hafa margvísleg áhrif á félagslegan auð í Fjallabyggð og framtíðarhorfur sveitarfélagsins. Sérstaklega verður horft til stöðu ungs fólks, kvenna og aðkomufólks í því samhengi, en rannsóknir benda til þess að áhrif félagslegs auðs á þessa hópa geti í sumum tilvikum verið tvíbent (Gabriel 2002; Glendinning o.fl. 2003; Stockdale 2002). Göngin breyta öllum forsendum svæðisins og skapa hinu nýja og sameinaða sveitarfélagi fjölmörg sóknarfæri. Á endanum skiptir öllu máli hvernig tekst að nýta þau færi og þá skiptir samfélagið sjálft ekki síst máli. Gott og fjölbreytt mannlíf og sterk samfélagsleg tengsl eru á meðal helstu þátta sem gera bæi að álitlegum búsetukostum.

Hugtakið félagslegur auður er víðfeðmt og hefur verið notað í nokkuð margvíslegri merkingu. Fræðimenn eru heldur ekki á eitt sáttir um bestu skilgreiningu félagslegs auðs (sjá t.d. Bankston og Zhou, 2002; Fulkerson og Thompson, 2008; Portes, 1998; Schafft og Brown, 2003). en þó má greina fjóra meginþætti sem umtalsverðu máli virðast skipta. Í fyrsta lagi skiptir samstaða og samsömun íbúanna með samfélaginu miklu máli (Coleman, 1988; Durkheim, 1984 [1893]; Etzioni, 1995, Putnam, 2000). Í öðru lagi er traust fólks hvers til annars og tilfinningin fyrir því að fólk sé traustsins vert auðlind sem vex eftir því sem nýting hennar eykst (Coleman, 1988; Portes, 1998; Fulkerson og Thompson, 2008). Í þriðja lagi bindur þátttaka í formlegum félagasamtökum einstaklinga sterkum böndum við samfélagið (Portes, 1998; Putnam, 2000; Swaroop og Morenoff, 2006). Í fjórða lagi eru óformleg félagsstengsl innan samfélagsins (Ashida og Heaney, 2006; Coleman, 1988; Wellman og Wortley, 1990; Granovetter, 1973; Morgan & Sorensen, 1999; Putnam, 2000).

Með örum vexti borgarsamfélagsins á nítjándu öld beindist athygli fræðimanna að þeim mun sem þeir töldu sig greina á milli persónulegra, óformlegra og tilfinningaríkra samskipta í sveitum og smáþorpum annars vegar og ópersónulegra, formlegra og marksækinna samskipta stórborgarinnar hins vegar (Durkheim, 1984 [1893]; Simmel, 1978 [1900]; Tönnies, 1957 [1887]). Í félagsfræði samtímans hafa sumir fræðimenn lagt áherslu á mikilvægi þess að endurheimta nærsamfélagið (t.d. Etzioni, 1995; Putnam, 2000) en aðrir hafa talið það forsendu þátttöku í nútímasamfélagi að slíta öll bönd uppruna (t.d. Bauman, 2001; Harré, 2001; Tseilon, 1992). Rannsóknir hafa sýnt að nán tengsl íbúanna við samfélagið geta haft margvísleg jákvæð áhrif á líf þeirra (Claibourn og Martin, 2007; Goddard, 2003; Lake og Huckfeldt, 1998; Parks-Yancy, 2006). Á hinn bóginn benda rannsóknir einnig til þess að fámenn, þétt samfélög einkennist einatt af skorti á friðhelgi og fáum tækifærum til að máta sig í mismunandi hlutverkum (Gabriel 2002; Glendinning o.fl. 2003; Þóroddur Bjarnason 2007). Sterkt félagslegt taumhald nærsamfélagsins í strjálbýli kann til dæmis að vera lykilkáttur í því að hrekja burtu ungar stúlkur, samkynhneigða og aðra hópa sem taumhaldið beinist gegn (Stockdale 2002).

James Coleman (1988) lagði ríka áherslu á mikilvægi stöðugra samskipta í lokaðri félagsgerð fyrir uppbyggingu trausts og félagslegs auðs. Hann taldi ákveðna þversögn innbyggða í þátttöku einstaklinga í samfélaginu þar sem gagnkvæmt traust væri öllum í hag en jafnframt þjónaði það oft skammtímahagsmunum einstaklinga að bregðast trausti annarra, til dæmis með því að stela eða svikja loforð. Í stórum, ópersónulegum samfélögum getur óheiðarleiki oft borgað sig þar sem líkurnar á því að hitta fórnarlambið að nýju geta verið sáralítar. Í litlum, þéttum samfélögum þar sem fólk veit að það mun hittast aftur og aftur um langan aldur getur kostnaðurinn af óheiðarleika hins vegar verið mikill. Slík lokun félagsgerðarinnar verði því til þess að það borgar sig að reynast traustsins verður og því byggist smám saman upp mikið innbyrðis traust í samfélaginu.

Robert Putnam (2000) telur virkni fólks í hvers kyns félagsstarfi mikilvæga undirstöðu félagslegs auðs. Í slíku samfélagi eru samskipti á milli einstaklinga tíðari og tengsl sterkari. Sjálfur taldi Putnam sig greina minnkandi félagsauð í Bandaríkjunum á 10. áratug síðustu aldar, en margir hafa gagnrýnt þá niðurstöðu og bent á að hefðbundnar mælingar á félagslegri virkni kunni að líta framhjá því að félagsauður finni sér nýjan farveg (Portes, 1998). Sem dæmi má nefna að á sama tíma og dregur úr þátttöku í formlegu félagsstarfi á vegum samtaka getur verið að fólk sé í auknum mæli að taka þátt í hverskyns óformlegu félagsstarfi, s.s. undirskriftasöfnunum, bréfaskriftum til ráðamanna, hreinsunarátaki í hverfinu sem það býr í, eða annarri starfsemi sem má segja að sé sjálfsprottin og snúist um eitthvert tiltekið verkefni þannig að samstarfið líður undir lok um leið og markmiðinu er náð. Slíkt félagsstarf er oftast en ekki sveigjanlegra en formlegt félagsstarf og hentar því fólki betur sem hefur ekki tíma til fastrar fundasetu, auk þess sem framfarir í upplýsinga- og fjarskiptatækni hafa gert skipulag slíkrar starfsemi auðveldari en áður.

Loks eru óformleg félagsleg tengsl milli einstaklinga ein mikilvægasta uppspretta félagslegs auðs en jafnframt sá þáttur sem erfiðast getur verið að festa hendur á. Putnam (2000) bendir á mikilvægi þess að gera greinarmun á bindandi (e. bonding) félagstengslum annars vegar og brúandi (e. bridging) félagstengslum hins vegar. Með bindandi félagstengslum er átt við nán tengsl innan skýrt afmarkaðs hóps á borð við fjölskyldu, vinnustað, borgarhverfi eða þorp. Rannsóknir sem gerðar hafa verið á félagslegum stuðningi (sjá t.d. Ashida og Heaney, 2008; House, Umberson og Landis, 1988; Pilgrim, Rogers og Bentall, 2009) snúast að verulegu leyti um slík bindandi félagstengsl, jafnframt því sem þær tengjast beint hugmyndum Colemans (1988) um lokun félagsgerðarinnar. Með brúandi félagstengslum er hins vegar átt við félagsleg tengsl sem tengja einstaklinga innan hóps við aðra hópa og þannig samfélagið í heild. Almenn er talið að mikill félagslegur auður geti falist í slíkum brúandi tengslum þar sem þau veiti aðgang að margvíslegum efnislegum og félagslegum gæðum sem ekki eru til staðar í nærhópnum (Granovetter, 1973; Morgan og Sorensen, 1999). Það gerist til dæmis þannig að fólk sem við tengjumst kemur okkur í samband við einstaklinga eða lánar okkur bjargir á grundvelli vinskapar, gagnkvæmra hagsmuna eða annarra slíkra þátta.

Félagsleg virkni

Þátttaka í félagsstarfi er algengur mælikvarði á þann félagsauð sem samfélög búa þegar yfir. Slíkar mælingar einkenna helst þær rannsóknir sem byggja á kenningum Putnams sem telur að félagsauður sé einkenni samfélaga fremur en einstaklinga, eins og kom fram hér að ofan. Þrátt fyrir að nálgun Putnams hafi hlotið mikla gagnrýni (Portes, 2000; Skocpol, 1996) byggir hún á nokkuð traustri hugmynd um að félagsstarf ýti undir samskipti og tengslamyndun. Fyrir vikið má líta á slíka starfsemi sem vissa vísbendingu þó hún fangi ekki allar hliðar félagsauðs.

Tafla 1. Þátttaka í félagsstarfi – hlutfall íbúa sem taka aldrei þátt í tilteknu félagsstarfi, sundurgreint eftir kyni og bæjarkjarna.

	Siglufjörður		Ólafsfjörður	
	Karlar	Konur	Karlar	Konur
Íþróttafélagi	52,4	46,3	56,6	60,0
Björgunarsveit	22,3	9,4	25,6	21,3
Tónlistarstarfi	21,4	26,1	25,6	32,0
Góðgerðarfélagi	29,1	52,2	33,3	58,7
Stjórnmalaflokk	19,9	17,2	31,0	21,3
Verkalýðsfélagi	20,9	24,1	22,5	24,0
Foreldrafélagi	25,2	29,1	17,8	44,0
Trúarlegu starfi	15,5	24,6	28,7	38,7
Kvenfélagi	---	37,0	---	32,0
Öðru félagsstarfi	47,6	49,3	55,8	60,0

Í töflu 1 sjáum við hlutfall einstaklinga sem stunda aldrei tiltekna gerð félagsstarfs. Sjá má vísbendingar um kynbundna verkaskiptingu. Á Siglufirði tekur herra hlutfall karla einhvern þátt í björgunarsveitarstarfi en umtalsvert herra hlutfall kvenna er virkt í góðgerðarsamtökum. Þá er virkni karla í íþróttafélögum meiri en kvenna, þó rétt sé að halda því til haga að bæði kynin eru með virkara móti á því sviði samanborið við flest hinna. Í Ólafsfirði tekur mun herra hlutfall kvenna en karla þátt í góðgerðarstarfsemi og starfi foreldrafélaga. Þá virðast konur einnig vera ögn virkari í trúar- og tónlistarlífi bæjarins. Karlar í Ólafsfirði eru hins vegar virkari í stjórnmalastarfi en konurnar.

Ef við berum bæjarkjarnana saman eftir kyni sjáum við að karlar í Ólafsfirði eru virkari í stjórnmalastarfi og starfi trúfélaga en kynbræður þeirra á Siglufirði. Siglufirskar karlmenn eru hins vegar virkari í starfi foreldrafélaga. Konur í Ólafsfirði eru hins vegar virkari á öllum sviðum en kynsystur þeirra á Siglufirði, ef undan eru skilin starf verkalýðsfélaga, þar sem virknin er áþekkt, og þátttaka í kvenfélögum, þar sem siglufirskar konur eru ögn virkari en þær frá Ólafsfirði.

Það er því ljóst að það er allnokkur munur á félagsstarfsemi kynjana innan hvors bæjarkjarna fyrir sig og á milli einstaklinga af sama kyni á milli bæjarkjarna. Að lokum er ástæða til að benda á að mjög hátt hlutfall íbúa beggja bæjarkjarna af báðum kynjum er virkt í einhverskonar félagsstarfi. Virkastar eru komur í Ólafsfirði, en rúm 96% þeirra stunda eitthvert félagsstarf. Minnst er virknin hins vegar á meðal karla á Siglufirði, en tæp 85% þeirra eru engu að síður virk í félagsstarfi.

Samsömun

Önnur leið til að mæla félagsauð er að spyrja fólk hvernig því líður gagnvart því samfélagi sem það býr í. Spurningakönnunin sem við gerðum í Fjallabyggð innihélt 6 slíkar spurningar. Í töflu 2 má sjá meðaltal þeirra svara sem svarendur gáfu, sundurgreint eftir kyni og bæjarkjarna. Það fyrsta sem vert er að benda á er að almennt virðist fólk hafa sterka samsömun við samfélagið sem það býr í. Spurningunum var svarað á fimm punkta kvarða þar sem lægsta gildið var einn en það hæsta var fimm. Meðaltöl allra hópa við allar spurningar voru um eða yfir fjórum, sem verður að teljast vísbending um að íbúar Fjallabyggðar samsami sig nokkuð sterkt því samfélagi sem þeir búa í.

Tafla 2. Samsömun við samfélag: Meðaltal svara um samsömun sundurgreint eftir kyni og búsetu.

	Siglufjörður		Ólafsfjörður	
	Karlar	Konur	Karlar	Konur
Tengsl mín við aðra bæjarbúa skipta mig miklu máli	4,35	4,29	4,13	4,37
Ég get leitað til annarra bæjarbúa ef ég þarf á aðstoð að halda	4,24	4,23	4,14	4,36
Ég er tilbúin/n að vinna með öðrum bæjarbúum að því að gera bæinn betri	4,52	4,45	4,33	4,53
Ég spjalla reglulega við aðra bæjarbúa á förnum vegi	4,41	4,39	4,19	4,47
Ég hef svipuð viðhorf til lífsins og aðrir bæjarbúar	4,11	4,13	3,91	4,17
Þegar á heildina er litið, hversu ánægður eða óánægður ert þú með að búa á Ólafsfirði?	4,59	4,48	4,42	4,49

Ef við rýnum nánar í töfluna sjáum við einnig að meðaltöl kvenna í Ólafsfirði eru hærri en meðaltöl karla í Ólafsfirði og kvenna á Siglufirði og á það við um allar spurningar. Í stuttu máli sagt samsama konur í Ólafsfirði sig meira því samfélagi sem þær búa í en hinir hóparnir þrír. Á hinn bóginn samsama karlar á Siglufirði sig samfélaginu sterkar en karlar í Ólafsfirði. Það á líka við um allar spurningar. Það er sérkennilegt að samsömun skuli vera mest fyrir konur í Ólafsfirði en minnst hjá karlskyns Ólafsfirðingum. Þetta verðskuldar nánari skoðun á félagslífi og tengslum kynjanna í Ólafsfirði. Slík greining verður þó að bíða betri tíma.

Að lokum voru svarendur beðnir að lýsa því hve ánægðir eða óánægðir þeir væru með að búa í Ólafsfirði eða á Siglufirði. Almennt var ánægjustigið mjög hátt. Meðaltölin náðu frá rúmlega 4,4 og upp í tæplega 4,6 á fimm punkta skala, sem verður að teljast harla gott.

Tafla 3. Samsömun við samfélag: Meðaltal svara um samsömun eftir aldri.

	18-25 ára	26-40 ára	41-66 ára	67 ára +
Tengsl mín við aðra bæjarbúa skipta mig miklu máli	3,78	4,03	4,34	4,65
Ég get leitað til annarra bæjarbúa ef ég þarf á aðstoð að halda	3,78	4,11	4,26	4,53
Ég er tilbúin/n að vinna með öðrum bæjarbúum að því að gera bæinn betri	4,10	4,26	4,51	4,70
Ég spjalla reglulega við aðra bæjarbúa á förnum vegi	3,84	4,09	4,47	4,64
Ég hef svipuð viðhorf til lífsins og aðrir bæjarbúar	3,39	3,78	4,18	4,46
Þegar á heildina er litið, hversu ánægður eða óánægður ert þú með að búa á Ólafsfirði?	4,13	4,34	4,53	4,72

Það sem hefur drifið fólksfjöldaþróun í Fjallabyggð á undanförunum árum er að ungt fólk, og þá sérstaklega ungar konur, hefur flutt í burtu og snýr í mun minna mæli aftur en gengur og gerist í öðrum bæjarfélögum (sjá Þóroddur Bjarnason, Kjartan Ólafsson og Kolbeinn Stefánsson í þessu bindi). Því er vert að huga að tengslum aldurs og samsömunar enda má ætla

KOLBEINN STEFÁNSSON OG SVEINN ARNARSSON

að því veikari sem samsömun fólks er því líkegra sé að það flytji (og að sama skapi minni líkur á því að það snúi aftur).

Tafla 3 sýnir tengsl aldurs og samsömunar. Myndin sem taflan gefur er ansi skýr. Samsömun er minnst í yngsta aldurshópnum og hækkar jafnt og þétt með hverju aldursbilinu. Þetta á við um allar spurningarnar. Þetta mynstur á sínar skýringar. Fyrir það fyrsta breytast væntingar fólks þegar það eldist. Fólk verður rótgrónara í samfélaginu sem það býr í og löngun til brottflutninga minnkar. Þá hafa einhverjir í eldri aldursbilunum flutt í burtu en snúið aftur og þannig svarað þeirri ævintýraþrá sem veldur því að sumir leggja land undir fót. Þetta getur þýtt að í yngri hópnum eru enn einhverjir sem hugsa sér til hreyfings og sennilega munu einhverjir þeirra flytja í burtu til lengri eða skemmri tíma. Þá er stór hluti yngsta árgangsins þegar farinn.

Það kann að draga enn frekar úr samsömun þeirra sem eftir sitja enda er jafningjahópur þeirra minni en annarra aldurshópa og ekki ósennilegt að fólksflóttinn skapi einhverskonar upplausnartilfinningu hjá þeim sem horfa á eftir jafnöldrum sínum. Þetta er eitthvað sem íbúar Fjallabyggðar þurfa að huga að enda lykilatíði að gera bæinn að aðlaðandi búsetukosti fyrir fólk á barneignaldri ef það á að takast að snúa mannfjöldaþróuninni við.

Tafla 4. Hversu miklu máli skipta eftirtaldir staðir eða svæði þig persónulega? – Meðaltal sundurgreint eftir kyni og bæjarkjarna, og aldri.

	Bæjarhluti	Sveitarfélag
Siglfirðingar		
Karlar	4,67	4,14
Konur	4,75	4,05
18-25 ára	4,85	3,90
26-40 ára	4,60	3,93
41-66 ára	4,73	4,20
67 ára og eldri	4,71	4,08
Ólafsfirðingar		
Karlar	4,72	4,05
Konur	4,69	4,22
18-25 ára	4,77	3,73
26-40 ára	4,56	3,93
41-66 ára	4,73	4,25
67 ára og eldri	4,89	4,31

Svarendur í spurningakönnuninni voru einnig beðnir að svara því hve miklu máli sveitarfélagið og bæjarkjarninn (Siglufjörður eða Ólafsfjörður) sem þeir búa í skipta þá. Svörin voru gefin á fimm punkta skala þar sem lægsta gildið var einn en hæsta gildið fimm. Tafla 4 sýnir meðaltöl svarenda við þessum spurningum, sundurgreind eftir bæjarkjarna, kyni og aldri. Eins og við mátti búast skiptir bæjarkjarninn fólk meira máli en hið nýja sameinaða sveitarfélag. Engu að síður er athyglisvert að sveitarfélagið nýja virðist skipta fólk umstalsverðu máli þar sem meðaltölin fyrir alla hópa eru um eða yfir 4. Ef til vill helgast það af því að íbúar beggja bæjarkjarna gera sér grein fyrir mikilvægi hins nýja sveitarfélags til að tryggja hagstæð búsetuskilyrði í framtíðinni. Ef svo er getur vel verið að íbúar beggja bæjarkjarna muni leggja sig fram um að mynda heildstætt og samhent samfélag í hinu nýjar sveitarfélagi.

Við og þau?

Eins og fram hefur komið eru ekki öll áhrif félagslegs auðs jákvæð. Hópar sem eru ríkir af félagsauði eiga það til að útiloka utanaðkomandi, oft með neikvæðum afleiðingum fyrir sjálfa sig og þá sem þeir útiloka (Hardin, 1995). Í ljósi þeirra breytinga sem eru framundan á Fjallabyggð er því gagnlegt að fá nánari mynd af hugmyndum íbúa beggja bæjarkjarna um „hinn helminginn“. Til þess að nálgast þessar upplýsingar báðum við svarendur könnunarinnar að meta hve vel 13 mismunandi jákvæð skapgerðareinkenni eiga við um íbúa hvors bæjarkjarna um sig. Svörin voru gefin á fimm punkta kvarða þar sem fólk átti að merkja við herra gildi ef það taldi einkennin sterk en lægri gildi ef þau væru veik. Niðurstöðurnar eru birtar í töflu 5.

Tafla 5. Hversu vel telur þú eftirfarandi lýsingar eigi við um Ólafs- og Siglfirðinga almennt? – Meðaltöl, sundurgreind eftir bæjarkjörnum.

	Siglfirðingar		Ólafsfirðingar	
	Siglfirðingar	Ólafsfirðingar	Siglfirðingar	Ólafsfirðingar
Áreiðanlegir	4,07	3,61	3,65	4,00
Félagslyndir	4,27	3,69	3,91	4,08
Frumkvöðlar	3,52	3,48	3,50	3,71
Glaðlyndir	4,19	3,60	3,81	4,21
Skemmtilegir	4,16	3,60	3,75	4,15
Heiðarlegir	4,02	3,54	3,59	3,99
Hljýrir	4,08	3,54	3,60	4,08
Lítillátir	3,45	3,22	3,28	3,33
Samviskusamir	4,01	3,58	3,61	4,05
Stoltir	4,28	3,72	3,92	4,28
Tillitssamir	3,90	3,50	3,60	3,88
Vinnusamir	4,28	3,73	3,83	4,46
Örlátir	3,92	3,44	3,48	3,92

Það kemur ekki á óvart að íbúar hvors bæjarkjarna meta íbúa síns kjarna herra á öllum þeim einkennum sem við spurðum um. Engu að síður meta þeir íbúa hins bæjarkjarnans nokkuð hátt sem bendir til þess að íbúar Siglufjarðar og Ólafsfjarðar hafi almennt jákvæð viðhorf til nágrannabæjarins. Ef eitthvað eimir eftir af sögulegum rígg þessara tveggja bæja er sennilega um að ræða góðlátlegan vinaríg fremur en þann fjandskap sem stundum myndast á milli tveggja samheldinna hópa sem telja sig vera í samkeppni um takmarkaðar bjargar, sem í þessu tilfelli gætu t.d. verið ráðstöfun almannaþjár í kjölfar sameiningarinnar og staðsetning þjónustu eftir opnun ganganna.

Þess má geta að íbúar hvors bæjarkjarna telja lítillæti síst vera kost íbúa hins kjarnans, sem er í skemmtilegu samræmi við þá staðreynd að þeir telja það einnig eiga við um sinn eigin bæjarkjarna. Það er minnstur munur á bæjunum varðandi lítillæti frá sjónarhorni Ólafsfirðinga en Siglfirðingar telja að minnstu muni á bæjarkjörnunum á sviði frumkvöðlastarfsemi. Siglfirðingar telja sjálfa sig hins vegar helst vera stolta og vinnusama. Ólafsfirðingar deila þessari skoðun á Siglfirðingum hvað stoltið varðar en hvað varðar vinnusemina er hún það skapgerðareinkenni sem Ólafsfirðingar telja helst skilja þá frá Siglfirðingum. Það helgast þó

ekki af grunsemdum um vinnuleti Siglfirðinga heldur af því að Ólafsfirðingar telja vinnusemi vera það sem helst einkennir þá sjálfa. Mestur munurinn, frá sjónarhorni Siglfirðinga, felst í glæðlyndi sem þeir telja einkenna sjálfa sig í mun meira mæli en nágretta sína handan ganganna.

Það er ljóst að ef á að snúa mannfjöldaþróun í Fjallabyggð við verða bæjarbúar að vera tilbúnir að taka aðkomufólki opnum örmum enda hæpið að það nægði að ná öllum heim sem hafa flutt á brott á undanförunum árum. Til að meta það báðum við fólk að taka afstöðu til þess hvort hvetja ætti aðkomufólk til að setjast að í sveitarfélaginu. Fólk var beðið að taka afstöðu til íslensks og erlends aðkomufólks. Tafla 6 sýnir meðaltöl svara á fimm punkta kvarða þar sem hærri meðaltöl eru til marks um jákvæðara viðhorf.

Tafla 6. Hversu sammála eða ósammála ertu eftirfarandi fullyrðingum: Hvetja ætti fleira íslenskt/erlent aðkomufólk til að setjast að í Fjallabyggð – Meðaltöl sundurgreind eftir búsetu og kyni.

	Íslenskt aðkomufólk	Erlent aðkomufólk
Siglfirðingar	4,20	2,99
Ólafsfirðingar	4,19	2,97
Karlar	4,11	2,92
Konur	4,27	3,02

Almennt er fólk áfram um að hvetja aðkomufólk til að flytjast til bæjarins. Fólk er vissulega mun jákvæðara í garð aðkomufólks af íslenskum uppruna en á heildina litið er fólk engu að síður fremur jákvætt en neikvætt í garð aðkomufólks af erlendum uppruna. Almennt er ekki marktækur munur á milli bæjarkjarna en hins vegar eru konur nokkuð jákvæðari en karlar í garð íslensks aðkomufólks. Þessar niðurstöður benda til þess að aðkomufólki verði tekið opnum örmum í hinu nýja sveitarfélagi en slík viðhorf gera bæinn að góðum búsetukosti. Ef aðkomufólki er tekið fagnandi er það líklegra til að samlagast bæjarlífinu og verða virkir þátttakendur í samfélaginu, og það eykur líkurnar á því að það setjist að til frambúðar í Fjallabyggð.

Samantekt og umræða

Þær niðurstöður sem hér hafa verið kynntar benda til þess að báðir bæjarkjarnar Fjallabyggðar séu ríkir af félagsauði. Þátttaka í hverskyns félagsstarfi er mikil. Félagstarf getur skipt lykilmáli við að mynda samkennd á milli íbúa Ólafsfjarðar og Siglufjarðar þar sem félagsstarf er vettvangur þar sem tengsl á milli fólks verða til og er viðhaldið, auk þess sem samstarf að sameiginlegum markmiðum er líklegt til að ýta undir samkennd og samstöðu.

Á heildina litið samsama íbúar beggja bæjarkjarna sig því samfélagi sem þeir búa í, sem er önnur vísbending um mikinn félagsauð á svæðinu. Hins vegar eru skýr tengsl á milli aldurs og slíkrar samsömunar, sem er nokkuð sem verður að horfa til ef ætlunin er að snúa mannfjöldaþróuninni við. Vandinn er að yngri árgangarnir eru fámennari en þeir eldri. Það getur þýtt að sjónarmið þeirra verði útundan í stefnumótun sveitarfélagsins þar sem hagsmunir annarra aldurshópa hafa meira pólitískt vægi. Slíkt væri afar óheppilegt þar sem yngra fólk er

lykilhópur fyrir uppbyggingu sveitarfélagsins. Að því leyti má segja að hagsmunir yngri aldurshópanna standi nær almannahagsmunum sveitarfélagsins en annarra aldurshópa og fyrir vikið þurfi þeir síðarnefndu að hafa sjónarmið hinna til hliðsjónar við alla ákvarðanatöku. Það á sérstaklega við um sjónarmið ungra kvenna. Þá gæti verið gagnlegt að kanna hug brottflutts ungs fólks um hvað þurfi að breytast til að gera það að aðlaðandi kosti að flytja aftur heim.

Þá benda gögnin ekki til þess að mikill félagsauður Ólafsfirðinga og Siglfirðinga komi til með að hamla samfélagsmyndun í kjölfar opunar Héðinsfjarðarganga. Þó þeir hafi vissulega meira álit á sjálfum sér en hvorir á öðrum eru viðhorf íbúa bæjarkjarnanna hvorra í garð annarra fremur jákvæð. Þá telja báðir hópar að hið nýja sameinaða sveitarfélag sé þeim persónulega mikilvægt þó sá bæjarkjarni sem þeir búa í sé þeim enn sem komið er mikilvægari. Raunar er jákvæðnin í garð sameinaðs sveitarfélags athyglisverð í ljósi þess að þangað til að göngin voru opnuð var í raun um tvö samfélög að ræða. Hér verður þó að setja þann fyrirvara að aukin nálægð bæjarkjarnanna getur breytt forsendum og skapað árekstra sem geta haft áhrif á þróunina. Þá eru íbúar Fjallabyggðar mjög áfram um að hvetja aðkomufólk til að setjast að í bæjarfélaginu. Hvort tveggja kann að vera vísbending um að íbúar sveitarfélagsins átti sig á mikilvægi samrunaferlisins og þess að laða til sín aðkomufólk til að tryggja áframhaldandi búsetu á svæðinu og til að byggja upp samfélagið til lengri tíma litið. Það er því óhætt að segja að samfélögin í Fjallabyggð séu vel í stakk búin til að nýta þau tækifæri sem felast í hinu nýja sameinaða sveitarfélagi og Héðinsfjarðargöngum.

Heimildir

- Ashida, Sato og Catherine A. Heaney. 2008. Differential associations of social support and social connectedness with structural features of social networks and the health status of older adults. *Journal of Aging and Health*, 20, 872–893.
- Bauman, Z. 2001. *Community: Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. 1980. Le Capital Social: notes provisoires. *Actes de la recherche en sciences sociales*, 31, 2-3.
- Claibourn, M., og P. Martin. 2007. The Third Face of Social Capital: How Membership in Voluntary Associations Improves Policy Accountability. *Political Research Quarterly*, 60, 192-201.
- Coleman, J. 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA, og London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Durkheim, E. 1984 [1893]. *The Division of Labour in Society*. New York: Free Press.
- Etzioni, A. 1995. *The Spirit of Community: Rights, Responsibilities and the Communitarian Agenda*. London: Fountain Press.
- Fulkerson, Gregory M. og Gretchen H. Thompson. 2008. The evolution of a contested concept: A meta-analysis of social capital definitions and trends. *Sociological Inquiry*, 78, 536–557.
- Gabriel, Michelle. 2002. Australia's regional youth exodus. *Journal of Rural Studies*, 18, 209–212.
- Glendinning, Anthony, Mark Nuttall, Leo Hendry, Marion Kloep og Sheila Wood. 2003. Rural communities and well-being: a good place to grow up? *Sociological Review*, 51, 129-156.
- Goddard, R. 2003. Relational Networks, Social Trust, and Norms: A Social Capital Perspective on Students' Chances of Academic Success. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 25, 59-74.
- Granovetter, Mark S. 1973. The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78, 1360–80.

KOLBEINN STEFÁNSSON OG SVEINN ARNARSSON

- Hardin, R. 1995. *One For All: The Logic of Group Conflict*. Princeton: Princeton University Press.
- Harré, R. 2001 'Metaphysics and Narrative: Singularities and Multiplicities of the Self', í J. Brockmeier og D. Carbaugh (ritstj.) *Narrative and Identity: Studies in Autobiography, Self, and Culture*, bls. 59–73. Amsterdam: Benjamins.
- Morgan, Stephen L. og Aage B. Sorensen. 1999. Parental networks, social closure, and mathematics learning: A Test of Coleman's social capital explanation of school effects. *American Sociological Review*, 64, 661–681.
- House, J.S., D. Umberson og K.R. Landis. 1988). Structures and processes of social support. *Annual Review of Sociology*, 14, 293–318.
- Lake, R., og R. Huckfeldt. 1998). Social Capital, Social Networks, and Political Participation. *Political Psychology*, 19, 567-584.
- Parks-Yancy, R. 2006). The Effects of Social Group Membership and Social Capital Resources on Careers. *Journal of Black Studies*, 36, 515-545.
- Pilgrim, David, Anne Rogers og Richard Bentall. 2009). The centrality of personal relationships in the creation and amelioration of mental health problems: the current interdisciplinary case. *Health*, 13, 235–254.
- Portes, A. 1998. Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1-24.
- Portes, A. 2000. The Two Meanings of Social Capital. *Sociologica Forum*, 15, 1-12.
- Putnam, R. 1995. Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6, 65-78.
- Putnam, R. 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Touchstone.
- Simmel, G. 2004 [1978]. *The Philosophy of Money* (3. útgáfa.). London og New York: Routledge.
- Skocpol, T. 1996. Unraveling from above. *The American Prospect*, 25, 20-25.
- Stockdale, Aileen. 2002. Out-migration from rural Scotland: the importance of family and social networks. *Sociologia Ruralis*, 42, 41–64.
- Swaroop, Sapna og Jeffrey D. Morenoff JD. 2006. Building community: The neighborhood context of social organization. *Social Forces*, 84, 1665–1695.
- Tönnies, Ferdinand. 1957 [1887]. *Community and Society*. New York: Harper & Row.
- Tseëlon, E. 1992 'Is the Postmodern Self Sincere? Goffman, Impression Management, and the Postmodern Self', *Theory, Culture, and Society*, 9, 115–28.
- Wellman, Barry og Scot Wortley. 1990. Different strokes from different folks: Community ties and social support. *American Journal of Sociology*, 96, 558 – 588.
- Póroddur Bjarnason. 2007. *Á leið af landi brott? Framtíðaráform íslenskra unglunga vorið 2007. Afmálarit Háskólans á Akureyri*. Akureyri: Háskólinn á Akureyri.